

Preventie van kindermishandeling in drie stappen

Tips voor gemeenten

Gemeenten dragen verantwoordelijkheid voor de preventie van kindermishandeling, het onderzoeken van mogelijke situaties van kindermishandeling en de hulp aan ouders en mishandelde kinderen. Hoe kan uw gemeente het preventiebeleid goed vormgeven?

De verantwoordelijkheden voor preventie zijn wettelijk vastgelegd. Gemeentelijk beleid is onder meer gericht op:

Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO):

- het bevorderen van sociale samenhang, mantelzorg, vrijwilligerswerk, de veiligheid en leefbaarheid in de gemeente, alsmede het voorkomen en bestrijden van huiselijk geweld.

Jeugdwet (art 2.1):

- voorkomen en vroege signalering van opgroei- en opvoedproblemen
- versterken van het opvoedkundig klimaat in gezinnen, wijken, buurten, scholen en kinderopvang
- bevorderen van de opvoedvaardigheden van ouders, zodat zij hun verantwoordelijkheid voor opvoeden en opgroeien kunnen dragen
- inschakelen, herstellen en versterken van het probleemoplossend vermogen van kinderen en jongeren, ouders en sociale omgeving

Drie stappen

Gemeenten kunnen een goed preventiebeleid realiseren door het (herhaaldelijk) doorlopen van de volgende stappen:

Stap 1. Beoordeel de situatie in uw gemeente

Preventiebeleid van gemeenten is effectiever wanneer dit gebaseerd is op informatie over het aantal kinderen dat risico loopt op of te maken heeft met kindermishandeling, en waar deze kinderen zich bevinden. Zo maak je vraag en aanbod beter sluitend.

Breng risicofactoren en omvang in kaart

Ga na welke informatie er in uw gemeente al beschikbaar is (per wijk) over de risicofactoren en omvang van kindermishandeling. Voor lang niet alle risicofactoren zal het voor gemeenten mogelijk zijn om hierover informatie en prevalentiegegevens te verzamelen. Maar er is vaak al veel kennis aanwezig in de gemeenten, de zorginstellingen en wijkteams over problematiek en hulpvragen in specifieke wijken. Maak waar nodig impliciete kennis meer expliciet.

Hoe vaak komen bepaalde risicofactoren en problemen in de gemeente/wijk voor?

Er zijn verschillende manieren om dit in kaart te brengen:

- Ga na hoe vaak er een beroep is gedaan op een bepaalde voorziening, regeling of vorm van hulp. Raadpleeg hiervoor de Stapelingsmonitor via www.waarstaatjegemeente.nl. Deze monitor geeft inzicht in het gebruik, per gemeente, van voorzieningen in het sociale domein.
- Raadpleeg de gegevens van politie of veiligheidshuis, GGD en jeugdgezondheidszorg.
- Voor het maken van wijkprofielen op het gebied van gezondheid, veiligheid, leefbaarheid etcetera, zijn er diverse goede instrumenten, zoals de ROS-wijkscan en de Leefbarometer.
- Raadpleeg de Jeugdmonitor van CBS en als onderdeel daarvan het Regionaal jeugdrapport.

Deze databank biedt lokale, cijfermatige informatie over de situatie van de jeugd in Nederland. De jeugdmonitor geeft zicht op de prevalentie van een aantal risicofactoren op kindermishandeling (zoals het aantal eenoudergezinnen).

Voorbeelden

Rotterdam maakt bij het vormgeven van beleid op het gebied van huiselijk geweld en kindermishandeling onder meer gebruik van gegevens uit de Sociale Index, een meetinstrument voor sociale kwaliteit in de gemeente en wijken. Hierin zijn cijfers opgenomen over onder andere veiligheid, participatie, werk en inkomen, gezondheid, onderwijs. Inmiddels is de sociale index opgenomen in een nieuw instrument: het [Wijkprofiel](#).

Amsterdam maakt voor haar regioaanpak bij de start onder meer gebruik van een onderzoek door de GGD naar lokale prevalentie (per gemeente en wijk) van kindermishandeling. Deze prevalentieschatting voor Amsterdam is berekend door het NJi op basis van een landelijke studie waarin naast meldingen ook signalen en vermoedens zijn geïnterpreteerd. De ambities van de regionale aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in Amsterdam-Amstelland worden naast Veilig Thuis, vertaald naar vier sporen: preventie, signaleren en melden, analyseren en onderzoeken, en interveniëren en nazorg. Om de voortgang en resultaten te kunnen volgen wordt een monitor ingericht die put uit verschillende bronnen, zoals de procesmonitor en registratiedata van Veilig Thuis, de gezondheidsmonitor en politieregistratie. Aansluiting bij nog andere (lokale) monitoringsgegevens wordt onderzocht.

Den Haag gaat prevalentiegegevens op wijkniveau genereren, zodat een gedifferentieerde aanpak van kindermishandeling mogelijk wordt. Tevens wil de gemeente informatie over het effect van interventies vanuit het programma Veilig Verder opnemen in de Monitor. Op meerdere momenten tijdens het hulptraject wordt middels schaalscores (gebaseerd op de werkwijze van Signs of Safety) de mate van (on)veiligheid in kaart gebracht. Zowel hulpverlener als ouders en kinderen kunnen scores geven. Zo wordt in beeld gebracht of de veiligheid voor kinderen vergroot is door deze interventies, en ook of ouders, kinderen en hulpverleners hier gelijk over denken of niet. Deze gegevens maken het mogelijk een monitor op te zetten over het effect van interventiebeleid.

Ga in gesprek met betrokkenen

Het is belangrijk met de betrokken partijen in de wijk om te toetsen wat burgers, professionals en vrijwilligers in de wijk zelf ervaren en waar volgens hen behoeften en kansen voor verbetering liggen. Gebruik daarbij de verzamelde gegevens over risicofactoren en omvang. Zie voor voorbeelden van deze dialoog op wijkniveau het programma [Preventie in de buurt van Loketgezondleven.nl](#).

Tijdens de dialoog kunnen ook beschermende factoren in de wijk of buurt aan de orde komen en de vraag hoe de balans is tussen risico- en beschermende factoren. Zie voor een uitwerking hiervan het balansmodel Huiselijk geweld in de publicatie [Factor veiligheid: de rol van het sociaal wijkteam bij huiselijk geweld](#).

Wat gemeenten kunnen doen om beschermende factoren in het gezin, kinderopvang, school en de wijk te versterken is te lezen in de publicatie [Wat werkt bij het bevorderen van een positieve ontwikkeling?](#).

Maak een vraag-aanbod-analyse

In de voorgaande stap is 'de vraag' rond kindermishandeling in beeld gebracht. Minstens zo belangrijk is het 'aanbod' in uw gemeente in kaart te brengen: is het beschikbare zorgaanbod voldoende en wat ontbreekt er nog? Wie zou het ontbrekende zorgaanbod kunnen bieden? Meer informatie over het maken van een vraag-aanbod analyse vindt u in dossier [Transformatie jeugdhulp](#).

Ken de risicofactoren voor kindermishandeling

De aanwezigheid van risicofactoren hoeft niet te betekenen dat er daadwerkelijk kindermishandeling

zal optreden. Het ontstaan van kindermishandeling heeft vaak te maken met een opeenstapeling van risicofactoren en stressoren. Het risico op kindermishandeling neemt toe naarmate er sprake is van meer risicofactoren.

Een bepaalde volgorde of weging in de risicofactoren is moeilijk vast te stellen. Belangrijke voorspellers kunnen verschillen per type kindermishandeling.

Voor fysieke en emotionele kindermishandeling en verwaarlozing zijn de belangrijkste risicofactoren te vinden op het niveau van de ouder, zoals psychiatrische en verslavingsproblematiek, licht verstandelijke beperking, met daarnaast als belangrijkste gezinsfactor: partnergeweld tussen de ouders/verzorgers.

Voor seksueel misbruik kunnen zowel factoren in de omgeving (onder andere veel gebruik van geweld) als bij het kind (onder andere chronische ziekte/beperkingen ontwikkelingsachterstand) belangrijke voorspellers zijn.

Veelgenoemde risicofactoren

Ouder

Functioneren als opvoeder:

- Ontoereikende pedagogische kennis en/of vaardigheden
- Problemen in de ouder-kind interactie
- Negatieve houding t.a.v. kind
- Eerder een kind mishandeld, verwaarloosd of misbruikt
- Minimaliseren/ ontkennen aangetoonde kindermishandeling

Persoonlijk functioneren:

- Psychiatrische problematiek
- Verslavingsproblematiek
- Verstandelijke beperking
- Fysieke en emotionele beschikbaarheid voor het kind

Voorgeschiedenis:

- Op jonge leeftijd (<18 jaar) ouder geworden
- Zelf slachtoffer van kindermishandeling
- Eerder geweld gebruikt tegen personen

Kind

- Jong kind (<5 jaar)
- Belaste voorgeschiedenis (bijv. prematuur en/of laag geboortegewicht)
- (Ernstige) ziekte of handicap
- Gedrags- en/of ontwikkelingsproblemen
- Moeilijk temperament
- Ongewenst

Gezin

- Eenoudergezin, stiefgezin, groot gezin
- Veel conflicten
- Problematische partnerrelatie, huiselijk geweld
- Instabiel, ongeregeld leven
- Materiële/ financiële problemen (werkloosheid, slechte huisvesting)
- Ingrijpende levensgebeurtenissen
- Sociaal isolement/ sociaal conflict

Omgeving

- Problematische woonomgeving (bijvoorbeeld criminaliteit, armoede, achterstand)

- Sociaal-culturele context (bijvoorbeeld acceptatie van geweld)

Bronnen

- Berge, I. ten en Eijgenraam, E. (2009). Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid – Jeugdzorg (LIRIK-JZ). Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut.
- Berge, I. ten (2012). Stoppen en helpen. Een adequaat antwoord op kindermishandeling. Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut.
- Brown, J., Cohen, P., Johnson, J & Salzinger, S. (1998). A longitudinal analysis of risk factors for child maltreatment: Findings of a 17-year prospective study of officially recorded and self-reported child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 22(11), 1065-1078.
- Cobussen, M., Hammink, A., Graaf de, I., Wits, E. & Mheen van de, D. (2014). Toeleiding naar zorg bij kindermishandeling. Inzicht in de toeleiding naar hulpverlening vanuit Bureaus Jeugdzorg. Rotterdam: IVO Instituut voor onderzoek naar leefwijzen en verslaving.
- Hermanns, J. (2008). Het bestrijden van kindermishandeling. Een aanpak die werkt. Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut.

Stap 2. Bepaal wat u in uw gemeente kunt doen en hoe

Formuleer een regiovisie

Op basis van de WMO zijn niet alleen de centrumgemeenten, maar alle gemeenten binnen een regio verantwoordelijk voor een ketenaanpak op het gebied van geweld in huiselijke kring, inclusief de inzet van regionale gelden. Deze aanpak moet zijn beschreven in een regiovisie huiselijk geweld. Het is aan te bevelen de wensen en ervaringen van professionals en gezinnen daarbij te betrekken. Een toolkit met onder andere een handreiking voor het maken van een regiovisie, en meerdere praktijkvoorbeelden van inmiddels ontwikkelde regiovisies vindt u www.regioaanpakveiligthuis.nl.

Brede informatie over de aanpak van kindermishandeling en de verantwoordelijkheid hierin van gemeenten is te vinden in de [Digitale handreiking aanpak kindermishandeling](#). Hierin komen aan de orde: samenwerken in de keten, zorg- en hulpaanbod, sturing en beleidsinformatie, Veilig Thuis en de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.

Uiteraard hangt preventie van kindermishandeling nauw samen met preventie van andere vormen van huiselijk geweld. Een handreiking hiervoor is gemaakt door Movisie: [Gemeentelijk preventiebeleid huiselijk geweld](#).

Bepaal doelen en doelgroepen

In de handreiking [Regiovisie huiselijk geweld en kindermishandeling](#) wordt in bijlage 1 een aantal voorbeelden van concrete doelen geformuleerd, onderverdeeld naar preventie, (vroeg)signalering, interventies na incidenten, snelheid van interveniëren, 1-gezin-1-plan-1-regisseur en registratie. Voorbeeld van doelen op het gebied van preventie zijn:

- 'In onze regio willen we in het jaar X een analyse hebben gemaakt van de vier belangrijkste risicogroepen voor huiselijk geweld en kindermishandeling en hun leefstijlen'.
- 'Jaarlijks wordt preventieve begeleiding aangeboden aan tenminste N gezinnen met kinderen waar grote risico's bestaan op huiselijk geweld of kindermishandeling'.

Formuleer acties

Let bij het formuleren van acties op dat het hele spectrum van preventie aan bod komt zodat er passend aandacht is voor:

- het bevorderen van een positieve manier van opvoeden in alle gezinnen
- het voorkomen van kindermishandeling in gezinnen met een verhoogde kans op problematiek
- het voorkomen van herhaling van kindermishandeling

Een goede basis zijn de tien preventieve acties zoals geformuleerd door Augeo en de Kinderombudsman:

1. Screening en hulp voor zwangere vrouwen in hoog-risicosituaties
2. Alle jonge ouders voorlichten over geweldloos opvoeden
3. Alle jonge ouders leren omgaan met huilgedrag van baby's
4. Gespreksprotocollen en screeningslijsten invoeren in de JGZ
5. Opvoedondersteuning bij ernstige opvoed- en opgroei problemen
6. Alle kinderen voorlichten over mishandeling en waar ze voor hulp terecht kunnen
7. Alle professionals leren kindermishandeling te herkennen volgens een meldcode
8. Psycho-educatie na huiselijk geweld
9. Passende zorg voor kinderen in de vrouwenopvang
10. Inwoners voorlichten waar ze terecht kunnen voor advies

Zie www.gemeenteaanpakkindermishandeling.nl en het [Rapport Kinderombudsman](#). Bekijk voor informatie over bewezen werkzame elementen [Wat werkt?](#).

In 2007 tot 2011 is in veel gemeenten gewerkt aan verbetering van de regionale aanpak van kindermishandeling. Bekijk voor voorbeelden van de inspanningen destijds de publicatie [Niets doen is geen optie!](#)

Bij het uitwerken van de acties zijn er enkele **belangrijke aandachtspunten**.

Aandachtspunten preventie kindermishandeling door gemeenten

Leg een link met huiselijk geweld en integrale aanpak

Leg een link met de aanpak van huiselijk geweld, en denk integraal over de hele keten heen. Hier speelt onder andere de vraag: hoe maak je expertise over veiligheid beschikbaar voor de 1e lijn en voor de wijkteams? De SAVE-teams (SAmenwerken aan VEiligheid) in Utrecht hanteren een werkwijze die op dit vlak goed ontwikkeld is. Zie www.save-team.nl.

Investeer in samenwerking in de wijk

Korte lijnen

Zorg voor korte lijnen in de uitvoering, tussen alle partijen. Maak heldere afspraken over bereikbaarheid, verwijzen en toeleiden, terugkoppelen van informatie, overlegmomenten over casuïstiek en samenwerking. Voor preventie is vooral belangrijk dat er korte lijnen zijn tussen basisvoorzieningen (kinderopvang, scholen, huisarts, jeugdgezondheidszorg, Centra voor Jeugd en Gezin, etcetera) en wijkteams. Hiermee kunnen eerste signalen van zorgwekkende opvoedingssituaties snel worden opgepakt en kan escalatie mogelijk worden voorkomen.

Ook zijn korte lijnen van belang als er na een melding hulpverlening is gestart en weer is afgesloten. Dan zijn afspraken nodig over de follow up (Wie blijft contact met het gezin houden? Hoe combineer je ondersteuning en controle?). Hiermee kunnen eventuele nieuwe escalaties en risico's voor herhaalde kindermishandeling tijdig gesignaleerd en opgepakt worden.

Zorg dat iedereen deze lijnen en afspraken kent en dat men elkaar kent met namen en bereikbaarheid, bijvoorbeeld in routekaarten. Aandachtsfunctionarissen kindermishandeling bij de diverse organisaties kunnen hierbij een belangrijke rol spelen.

Samen leren

Bevorder dat betrokken partijen van elkaar leren in de praktijk, onder andere aan de hand van reflectie op casuïstiek. Hierbij gaat het om het bevorderen van het gemeenschappelijk belang en om duidelijkheid over: wie doet wat op welk moment?

Uit het oogpunt van preventie van kindermishandeling gaat het dan bijvoorbeeld om de volgende vragen: maakt het wijkteam goed gebruik van het feit dat de jeugdgezondheidszorg in principe alle kinderen ziet en de kansen die dit biedt voor preventie? Werkt het wijkteam vindplaatsgericht op het

onderwijs?

En omgekeerd: maken de jeugdgezondheidszorg, het onderwijs en de huisarts goed gebruik van het wijkteam door signalen tijdig door te geven en te overleggen over mogelijke vervolgacties? Stel hierbij vragen als: wat gaat er nu al goed, wat kan beter, hoe ontwikkelen we met elkaar die gewenste verbeteringen en hoe vertalen we dit in concrete acties?

Rol wijkteams en Veilig Thuis

Maak een duidelijk plan voor de rol en positie van (sociale) wijkteams in de preventie en vroegsignalering van kindermishandeling, en de relatie met Veilig thuis. Informatie over de rol bij huiselijk geweld is te vinden in [Factor Veiligheid](#) van Movisie.

Focus op belangrijke risicogroepen en -factoren

Focus op belangrijke risicogroepen en risicofactoren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan ondersteuning van ouders die te maken hebben met partnergeweld, met ernstige psychische en verslavingsproblemen of een verstandelijke beperking. Stuur op de uitvoering van de 'Kindcheck' (onderdeel van de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling) in organisaties/beroepsgroepen die onder de meldcode vallen en onder gemeentelijke verantwoordelijkheid vallen, zoals het algemeen maatschappelijk werk en welzijnswerk. Zie: www.kindcheck.nl.

Gebruik interventies die werken

Raadplaag de [databank Effectieve jeugdinterventies](#) voor interventies die op zijn minst goed onderbouwd zijn en zich richten op preventie van ernstige opvoedingsproblemen of kindermishandeling.

Investeer in scholing

Er is een ruim aanbod aan deskundigheidsbevordering beschikbaar over diverse aspecten van de aanpak van kindermishandeling, zoals preventie, signalering, gespreksvaardigheden en implementatie van de Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling. Hieronder volgen links naar enkele belangrijke aanbieders.

- Augeo Academy verzorgt online cursussen met betrekking tot (preventie van) kindermishandeling voor diverse beroepsgroepen: www.thenextpage.nl
- Voor beroepsopleidingen is inspiratie voor lessen en lesprogramma's te vinden op www.augeo.nl/signalerenkanjeleren
- Het landelijk netwerk trainers Huiselijk Geweld biedt trainingen op maat aan over de aanpak van kindermishandeling, onder meer vanuit de stappen van de meldcode: www.trainershuiselijkgeweld.nl
- Diverse trainingen en scholingen op het gebied van de meldcode zijn te vinden in de [Databank Bij- en Nascholing Meldcode](#)
- Bekijk voor informatie over gespreksvoering over (vermoedens van) kindermishandeling [In gesprek met kind en ouders](#)

Stap 3. Stuur en monitor uw aanpak

Gebruik sturingsinstrumenten

Gebruik sturingsinstrumenten zoals subsidievoorwaarden, kwaliteitseisen, sturing op inkoop/financiering van specifieke (effectieve) programma's, sturing op ketensamenwerking regie en inspectie. Het rapport van de Kinderombudsman biedt inzicht in welke beleidsmaatregelen gemeenten hanteren:

- [Preventie van kindermishandeling: Van papier naar werkelijkheid](#) (Kinderombudsman)